

DORIVOR O'SIMLIKLAR, O'SIMLIKLAR HAYOTIDAGI MUHUM KIMYOVIY ELEMENTLAR, O'SIMLIKLAR O'SISHIDAGI SHAMOLNING TEZLIGI

„Inson izlayotgan narsani u allaqachon yaratgan “

(Abu Ali ibn Sino)

Nurmo'minov Dilmurod Zokirovich

Jizzax viloyati Jizzax shaxrining

29 -maktabning Fizika fani o'qituvchisi

Tilovova Iroda Achilovna

Jizzax viloyati Jizzax shaxrining

29- maktabning Biologiya fani o'qituvchisi

Xakimova Qunduz Qodirovna

Jizzax viloyati Baxmal tumani

68-maktab kimyo dani o'qituvchisi

Doniyorova Madina Qodirovna

Jizzax viloyati Jizzax shaxrining

29-maktab kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirish uchun asosiy g'oya, nazariya, qonuniyatlari va tushunchalari va o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda biologiya fanining ahamiyati to'g'risida muloxazalar keltirilgan.

Kalit so'zlari: O'quvchilar, biologik obektlar, hayot faoliyati zarur omillari, o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi.

O'quv fanining mazmuni dialektik-materialistik nuqtai nazardan yoritilishi, o'quvchilar tomonidan organik olam va unda sodir bo'ladigan o'zgarishlarni tushunibgina qolmasdan, balki tirik organizmlarda boradigan hayotiy jarayonlarning mohiyati, mazkur jarayonlarga ta'sir ko'rsatadigan omillar, tirik organizmlarning yashash muhitiga moslashishi va xilma-xilligining sabablarini anglaydilar.

O'qitishning bu shaklda tashkil etilishi o'quvchilarning faktlar, hodisalarning o'zaro bog'liqligi ustida mulohaza yuritishiga yordam beradi. Mulohaza yuritish talabalarning o'quv materialini ongli va puxta o'zlashtirishiga imkon yaratib, ularning ilmiy dunyoqarashi, mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini tarkib toptirish va rivojlantirishga zamin tayyorlaydi.

O'zbekiston dorivor o'simliklarning 700 dan ortiq turi mavjud. Shulardan tabiiy sharoitda o'sadigan va madaniylashtirilgan 120 ga yaqin o'simlik turlaridan ilmiy va xalq tabobatida foydalaniladi. 50 dorivor o'simliklar (va ularning foydalari)

Aytganimizdek, qiziqarli xususiyatlarga ega bo'lgan va turli xil muammolarni engillashtiradigan yoki oldini olishga yordam beradigan dorivor o'simliklar juda xilma-xil.

Dorivor o'simliklardan ko'proq, anor, achchiqmiya, bodom, dorivor gulxayri, yong'oq, jag'-jag', zubtutum, isiriq, itburun, omonqora, pista daraxti, sachratqi, choyo't, shildirbosh, shirinmiya, shuvoq, yantoq, yalpiz, kiyiko't, tog'rayhon, qizilcha, qoqio't va boshqalari tarqalgan.

Sarimsoq piyoz. Immunitet tizimining kuchli kuchaytiruvchisidir va antibakterial va antibiotik bo'lishdan tashqari, samarali qon aylanishini ta'minlaydigan ta'sirga ega (u antikoagulyant). antioksidant xususiyatlar.

Arpabodiyon. Stressni kamaytiradi, asab va ovqat hazm qilish tizimlarini tinchlantiradi va shamollash, stomatit va faringit bilan muvaffaqiyatli kurashadi.

Qichitqi o't. Tabiiy antigistamin preparat hisoblanadi, ushbu giyoh turli allergiyalarni davolashda, organizmni mustahkamlashda hamda yallig'lanishda samarali natija ko'rsatadi. Shuningdek u jigar, buyrak va o'pka kasalliklarini davolashda yaqindan yordam beradi.

Jyenshen. holsizlik bilan kurashadi va organizmni qo'shimcha quvvat bilan ta'minlaydi.

Bu o'simlik asosan insonga quvvat berishi bilan mashhur bo'lsa-da, u bir qator boshqa xususiyatlarga ega. U past qon bosimi, muntazam charchoqlik, ishtaha yo'qligi, ishchanlik faoliyatining kamayishi, bepushtlik, asab tizimi kasalliklarida ham tavsiya qilinadi.

Rayxon. balg'amni bronxlar va o'pkadan olib tashlaydi va yo'tal va burunning oqishi bilan kurashadi.

Qishloq xo'jaligi ekinlaridan yuqori hosil olishda mahalliy o'g'itlar bilan bir qatorda mineral o'g'itlarning ahamiyati ham juda katta.

O'simliklarning normal hayot kechirishi uchun uglerod, vodorod, kislorod, azot, fosfor, kaliy, kalsiy, magniy, temir kabi elementlar zarur. Ayniqsa, ushbu elementlardan **azot, fosfor** va **kaliy**ning ahamiyati juda muhimdir

Kaliy g'uncha, gul, meva uchun zarur. **Azot** poya va barglar o'sishi uchun zarur

Fosfor ildizlar o'sishi uchun zarur.

N-Yetishmasa. O'simlik o'sishi sekinlashadi, Barglari maydalashadi, Pastki qismidagi barglar sarg'ayib to'kiladi, O'simlik kam hosil beradi.

N- Ortib ketsa. O'simlik o'sishi tezlashib ketadi, Barglari yiriklashib ketadi, Pastki qismidagi barglar qayrilib boshlaydi, O'simlik hosili pishmay qoladi.

P-Yetishmasa. O'simlik o'sishini sekinlashtiradi, Barglari ko'kimtir-yashil tushga kiradi, Pastki qismidagi barglarida dog' paydo bo'ladi, Barglari bukulib, sarg'ayib to'kiladi.

P- Ortib ketsa. Barglarining uchi va chetlari kuyadi, Yangi barglari yupqa o'sadi, Pastki qismidagi barglar bukilib, dog' hosil bo'ladi, Pastki qismidagi barglar bukilib, dog' hosil bo'ladi

Temir - o'simlikda azot, fosfor va kaliyning o'zlashtirilishini tezlashtiradi.

Mis, rux va marganeslar o'simlikda sodir bo'ladigan oksidlanish - qaytarilish jarayonlarini tezlashtiradi.

O'simliklar makro va mikroelementlarni ionlar tarzida o'zlashtiradi.

Tuproq eritmasida ionlarga ajraladigan moddalar *mineral o'g'itlar* deyiladi.

Qishloq xo'jaligi o'simliklaridan yuqori hosil olish uchun mineral o'g'itlardan to'g'ri foydalanish kerak. Mineral o'g'itni o'simlikka qachon, qanday, qancha miqdorda berish kerakligini albatta bilish zarur. Agar o'simlikka keragidan ortiqcha o'g'it berilsa, uning ortiqcha miqdori o'simlik organizmida to'planib qoladi. Bunday o'simliklardan olingan mahsulotlar iste'mol uchun umuman yaroqsiz hisoblanadi.

Mineral o'g'itlarni tarkibidagi oзуqa elementlari (N, K₂O, P₂O₅) ning mavjudligiga qarab oddiy yoki kompleks o'g'itlarga bo'lish mumkin

Bodring barglari atrofidagi oqamtir yashil rang unda molibden yetishmasligidan darak beradi, Limonning barglari maydalashishi rux yetishmasligidandir, Pomidor barglarining uchlari buralishi mis yetishmasligidan.

Shamol yo'nalishi gradus yoki rumbalar bilan ifodalanadi. 5–8 m/sek tezlikdagi Sh. o'rtacha, 14 m/sek tezlikdagi Sh. esa kuchli hisoblanadi; 20–25 m/sek tezlikdagi Sh. dovul (shtorm), 30 m/sek tezlikdagi Sh. bo'ron (uragan), uning birdaniga 20 m/sek gacha keskin kuchayishi qasirg'a (shkal) deyiladi.

Troposferadai yuqori ko'tarilgan sari Sh. tezligi kuchayadi, 8–10 km balandlikda 60–70 m/sek dan xam ortib ketadi.

Yaylov o'simliklari. Bu joylarning iqlimi tog' mintaqasidagiga nisbatan ancha salqin va quruq bo'ladi. Qisqa yoz faslida ba'zan havo harorati kechalari —5°C gacha pasayishi mumkin. Qishda sovuq —40°C va undan past bo'ladi. Yillik yog'in miqdori 400 —600 mm atrofida o'zgarib turadi.

O'quvchiga o'simliklarning foydali va zararli tamonlarini va o'simliklarni qanday o'sishini o'rganib oladi xalq xo'jaligiga ahamiyati katta.